

Mikko Niemelä

Alueelliset toimeentuloerot ennen ja jälkeen asumismenojen huomioon ottamista¹

Johdanto

Esiteollisella ajalla ja vielä maailmansotien jälkeenkin suomalainen kurjuus ja puute paikantuivat ennen kaikkea maaseudulle. Suuren muuton, teollistumisen ja hyvinvointivaltion kehittymisen myötä taloudellinen tasa-arvoisuus alkoi toteutua myös alueellisella tasolla. Alueiden välisten suhteellisten tuloerojen kaventuminen oli nopeinta hyvinvointivaltion suurimmalla rakennuskaudella 1960- ja 1970-luvuilla (Loikkanen ym. 1997; Loikkanen ym. 1998; Loikkanen ym. 2000). Yksilöiden hyvinvoinnin alueellisen vaihtelun näkökulmasta Suomea onkin pidetty suhteellisen homogeenisena kokonaisuutena. Kenties osaksi tästä johtuen tämän artikkelin aihepiirillä eli alueellisten toimeentuloerojen tutkimuksella ei ole Suomessa kovinkaan mittavaa perinnettä.

1990-luvun alun taloudellinen taantuma, suurtyöttömyys sekä laman jälkeinen nopean taloudellisen kasvun aika vuosikymmenen lopulla virittivät muun eriarvoisuustutkimuksen ohella kiinnostusta myös alueiden välisiin eroihin. Kiinnostuksen viriämistä olivat osaltaan nostattamassa 1990-luvulla voimistunut muuttoliike muutamiin kasvukeskuksiin ja tästä seurannut aluekehityksen eriytyminen. Lisäksi paikallisuuden rooli kasvoi aluepolitiikassa maakuntien tultua keskeiseen rooliin EU-rahoitukseen perustuvissa hankkeissa.

Aiemmissa alueellisiin toimeentuloeroihin keskittyvissä tutkimuksissa ei ole kiinnitetty huomiota alueiden välisiin elinkustannuseroihin, vaikka monissa tutkimuksissa elinkustannuserojen alueellisella vaihtelulla oletetaan olevan merkitystä tutkimustuloksiin. Alueiden väliset erot asumiskustannuksissa ovat merkittävin yksittäinen osatekijä alueellisia elinkustannuseroja tarkasteltaessa. Tutkimuksien mukaan asuminen on kallistunut 1990-luvun puolivälistä alkaen, ja samalla alueelliset erot sekä asuntojen hinnoissa että vuokratasoissa ovat voimistuneet (Koev 1999; Laakso 2000). Erityisesti pääkaupunkiseutu erottuu

asumisen kalleuden näkökulmasta muista alueista: asuntojen reaali hinnat ja asuinhuoneistojen keskimääräiset kuukausivuokrat ovat huomattavasti korkeampia kuin muualla Suomessa (ks. esim. Laakso 2000, 30–33; Riihelä & Sullström 2001, 10–12; Tilastokeskus 2002, 428). Toisaalta on huomattava, että asumismenojen alueelliset erot eivät välttämättä ole ainoastaan 1990-luvulla tapahtuneen aluekehityksen eriytymisen tulosta. Esimerkiksi jo vuonna 1971 Walter Korpi (1971) havaitsi, että Ruotsissa kaupunkien korkeat asumiskustannukset lisäävät tarvetta toimeentulotukeen, samoin muuttaminen maalta kaupunkiin.

Asuminen on tärkeimpiä taloudelliseen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Se on kotitalouksien keskeisin varallisuuden muoto ja huomattava kulutuserä. Lamavuosina asuminen oli ainoa reaalisesti kasvanut kulutuserä (Siikanen 1999). Asumisen keskeisyydestä johtuen sen huomioon ottamista on korostettu myös taloudellisen toimeentulon mittaamisessa sekä kansallisissa (esim. Bradbury ym. 1986; Wolf 1990; Betson & Warlick 1998; Flatau & Wood 2000; Chotikapanch 2003; Siminski & Saunders 2003) että kansainvälisen vertailevan köyhyystutkimuksen piirissä (Dewilde & De Keulenaer 2003; Kuivalainen 2003; Ritakallio 2003). Lisäksi erityisesti anglosaksisissa maissa, kuten Iso-Britanniassa ja Australiassa, viralliset tilastot köyhyydestä julkaistaan sekä ennen asumismenoja että asumismenojen jälkeen (esim. Harding & Szukalska 2000; DSS 2001).

Peter Siminskin ja Peter Saundersin (2003) tutkimus on yksi harvoista, jossa on kiinnitetty huomiota asumismenojen alueelliseen vaihteluun. Heidän tutkimustulostensa mukaan asumismenojen huomioon ottaminen tasaa huomattavasti alueellisia pienituloisuseroja. Tutkijoiden johtopäätös on, että asumismenojen huomattava vaihtelu eri alueiden välillä on niin suuri, ettei sitä voi jättää ottamatta huomioon alueellisia toimeentuloeroja mitattaessa. Samaa ilmiötä korosti myös Yhdysvaltojen kansallinen tiedeakatemia, joka arvioi Yhdysvaltojen virallista köyhyystilastointia. Yksi tiedeakatemian suosituksista oli, että asumiskustannusten alueellinen vaihtelu tulisi ottaa köyhyysrajan määrittelyssä huomioon (Citro & Michael 1995, 8, 60–65).

Tämän artikkelin kiinnostuksen kohteena on, muuttaako asumismenojen huomioon ottaminen kuvaa eri alueiden välisistä ja sisäisistä toimeentuloeroista. Alueiden välisiä ja sisäisiä toimeentuloeroja tarkastellaan pienituloisuuden ja tuloerojen näkökulmasta. Aiempien toimeentulotutkimusten (esim. Keso 2003; Siminski & Saunders 2003; Ritakallio 2003) tapaan artikkelissa käytetään menettelytapaa, jossa toimeentuloeroja verrataan ennen asumismenojen huomioon ottamista ja niiden huomioimisen jälkeen. Tarkastelu suoritetaan sekä eri alueiden että kunnan kaupunkimaisuuden mukaan.

Alueelliset erot tulojen jakautumisessa ja taloudellisessa huono-osaisuudessa 1990-luvulla ja vuosituhannen vaihteessa

Kiinnostus alueiden välisiin ja sisäisiin hyvinvointieroihin kasvoi Suomessa

1990-luvun puolivälistä alkaen. Merkittävimpiä tutkimushankkeita ovat olleet Stakesin ”Kahtiajakautuva Suomi?” –hanke (ks. Kainulainen ym. 2001), Heikki A. Loikkanen johtama tutkimusprojekti ”Economic Crisis of the 1990s, regional development and the welfare state” (ks. Kangasharju ym. 2001) ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen ”Suomen aluerakenteen dynamiikka” –työryhmän tutkimusprojekti, jossa hyödynnettiin paikkatietoon perustuvia tilastoja (ks. Rusanen ym. 2000a).

Näiden hankkeiden ohella löytyy joukko tutkimuksia, joissa tarkastellaan alueellisia toimeentuloeroja (esim. Haataja 1997; Kuntaliitto 1999; Siirilä ym. 1999; Viljanen 2001). Useissa köyhyys- ja huono-osaisuustutkimuksissa alueelliset tai kuntatyyppiset erot ovat olleet yhtenä tarkastelun kohteena (esim. Heikkilä 1990; Ritakallio 1994; Kangas & Ritakallio 2003; Niemelä 2003).² Tutkimustuloksia verrattaessa on pidettävä mielessä, että ne eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä tutkimuksien aluejaot ja niissä käytetyt toimeentulomittat vaihtelevat. Näistä eroavuuksista huolimatta aiemmat tulokset eri alueiden välisistä ja sisäisistä toimeentuloeroista ovat sangen yhteneväiset.

Suuria alueaggregaatteja tarkasteltaessa (esim. suuralue, NUTS2) alueiden väliset tuloerot ovat kaventuneet viimeisten 30 vuoden aikana (esim. Loikkanen ym. 1998). Alueiden väliset tuloerot kaventuivat edelleen 1990-luvun alun lamavuosien aikana (Haataja 1997), mutta ne kääntyivät kasvuun lamavuosien jälkeisenä aikana. Selkeästi korkein tulotaso on pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudun ja myös muun Etelä-Suomen merkitys taloudellisen eriarvoisuuden kehityksessä onkin ollut suurin (esim. Riihelä & Sullström 2001.)

Myös taajama-asteen mukaisesti tulojen ja kulutuksen eriarvoisuus on supistunut viimeisten 30 vuoden aikana (Loikkanen ym. 2000). Tästä huolimatta alueiden välisissä tulotasoissa on edelleen havaittavissa merkittäviä eroja. Kuntatyyppejä tarkasteltaessa on huomattu selkeä kaupunki-maaseutu –kahtiajako. Harvaan asutulla maaseudulla tulotaso on huomattavasti matalampi kuin kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla (Heikkilä ym. 2002).

Tutkimuksissa on tarkasteltu lisäksi alueiden sisäisiä eroja. Suurehkojen alueaggregaattien sisäisten tuloerojen trendejä tarkasteltaessa on havaittu, että alueiden välillä ei ole huomattavia eroja. Tuotannontekijätuloilla mitattuna eriarvoisuus on kasvanut jonkin verran, kun taas muilla tulokäsitteillä laskettuna eriarvoisuus pieneni ennen kaikkea vuosina 1966-1976. Tämän jälkeen tilanne säilyi vakaana aina 1990-luvun puoleen väliin asti, jonka jälkeen eriarvoisuus on kasvanut. (Loikkanen ym. 1997; Loikkanen ym. 1998.) 1990-luvun alun lamavuosia koskevassa analyysissä Anita Haataja (1997) päätyi hieman edellisestä poikkeavaan tulokseen. Hänen mukaansa käytettävissä olevilla tuloilla laskettuna pääkaupunkiseudun sisäiset tuloerot olivat korkeita jo ennen lamaa ja tuloerot nousivat entisestään laman syvimpinä vuosina. Myös muualla Etelä-Suomessa sisäiset tuloerot nousivat lama-aikana, Pohjois- ja Väli-Suomessa sisäiset tuloerot puolestaan tuolloin kaventuivat.

Kuva taloudellisen huono-osaisuuden alueellisesta paikantumisesta on yhteneväinen eriarvoisuuden alueellisen paikantumisen kanssa. Määrällisesti

köyhyys paikantuu väestömäärältään suurille alueille, Etelä-Suomeen ja kaupunkeihin (esim. Heikkilä 1990; Ritakallio 1994; Kangas & Ritakallio 2003). Pienituloisuuden trendejä tarkasteltaessa on osoitettu, että alueiden väliset erot pienituloisuusasteissa olivat vuonna 2001 selvästi tasaisemmat kuin 35 vuotta aikaisemmin (Niemelä 2003). Alueiden välisten erojen kaventumisesta huolimatta suurimmat pienituloisuusriskit ovat edelleen Pohjois- ja Väli-Suomessa (ks. myös Heikkilä 1990; Ritakallio 1994; Haataja 1997; Riihelä & Sullström 2001). Taajama- tai kaupunkimaisuuden mukaan suurimmat pienituloisuusasteet ovat syrjäisellä maaseudulla ja pienimmät kasvavissa, osaamisintensiiivissä esikaupungeissa (Viljanen 2001).

Kuva taloudellisen huono-osaisuuden alueellisista eroista muuttuu käytettävistä toimeentulomitasta riippuen. Pienituloisuuseroista poiketen alueiden väliset pienimenoisuuserot ovat kasvaneet yli ajan. 1960-luvun lopulla alueiden välisissä pienimenoisuusasteissa ei ollut juurikaan eroja, mutta vuoteen 2001 mennessä erot kasvoivat siten, että Pohjois- ja Väli-Suomessa vähän kuluttavien osuus väestöstä oli selvästi suurempi kuin Etelä-Suomessa (Niemelä 2003). Lisäksi subjektiivinen niukkuuden kokeminen on todennäköisempää kaupungeissa kuin harvaan asutulla maaseudulla tai kaupunkien läheisellä maaseudulla (Heikkilä ym. 2002). Myös toimeentulotuen asiakkuus on tyyppillistä kaupunkimaisissa kunnissa (Heikkilä 1990; Kainulainen ym. 2001; Viljanen 2001). Verrattaessa toimeentulotuen asiakkuuden alueellisia eroja on tosin huomattava, että toimeentulotuen myöntämisperusteet vaihtelevat jossakin määrin kuntakohtaisesti (ks. esim. Ukkola-Kettula 2000). Lisäksi ihmisten käyttäytyminen ja asennoituminen toimeentulotuen hakemiseen voivat vaihdella alueellisesti.

Alueiden välisiä keskimääräisiä eroja tarkasteltaessa on korostettava, että suurehkojen alueaggregaattien, kuten läänien, NUTS2 -alueiden tai jopa kuntien, sisäiset erot voivat olla suuria. Tällöin vaarana on ns. ekologinen harha, joka alueiden vertailuissa tarkoittaa, että keskiarvon mukaisia olosuhteita ei ole olemassa välttämättä millään kunnan tai muun alueaggregaatin sisäisellä alueella (Openshaw 1984). Suuretkin alueen sisäiset erot saattavat näet jäädä keskiarvojen varjoon, sillä tietyllä tavalla ”keinotekoiset aluejaot sisältävät usein hyvin erityyppisiä alueita (myös Nolan ym. 1998, 56; Juntto 2000, 241). Paikkatietoon perustuvissa tutkimuksissa on osoitettu, että esimerkiksi kunnan sisällä tuloerot voivat olla hyvinkin suuria (esim. Rusanen ym. 2000a,b; Rusanen ym. 2001).

Asumismenojen huomioon ottaminen alueellisissa vertailuissa

Vaikka monissa tutkimuksissa elinkustannuserojen alueellisella vaihtelulla oletetaan olevan merkitystä, niitä ei kuitenkaan aiemmissa tutkimuksissa ole juurikaan otettu huomioon (ks. kuitenkin Hyypiä & Tuominen 1994; Lyytikäinen & Lönnqvist 2005). Esimerkiksi Matti Heikkilän ym. (2002, 53) mukaan kaupungeissa asuvien korkeampi tulotaso ei välttämättä takaa parempaa elintäsoa kaupunkien korkeampien elinkustannusten vuoksi. Tämä saattaa ilmetä

subjektiivisena niukkuuden kokemisena. Kaupunkimaisiin ja maaseutumaisiin olosuhteisiin saattaa lisäksi sisältyä toisistaan poikkeava perusta taloudelliselle toiminnalle ja huono-osaisuuden muodoille: kaupungeissa joudutaan turvautumaan enemmän toimeentulotukeen korkeiden elinkustannuksien vuoksi. Maaseudulla elinkustannukset ovat edullisempia ja luonnonresurssien hyödyntäminen helpompaa. Tällöin luontoistalouden antimet kompensoivat jossakin määrin rahatalouden puutteita (Viljanen 2001, 27; myös Siirilä ym. 1999).

Alueiden väliset asumiskustannuserot on merkittävin yksittäinen osatekijä alueellisia elinkustannuseroja tarkasteltaessa. Asuntojen hinnat vaikuttavat eniten alueiden väliin hintaeroihin. Asuntojen hintojen alueellisten vaihteluiden taustalla on asuntojen tarjonnan jäykkyys. Lyhyellä aikavälillä asuntojen tarjonta on joustamatonta, ja tällöin kysynnän muutokset aiheuttavat voimakkaita muutoksia asuntojen hintoihin. Keskeinen piirre asuntomarkkinoissa on, että asuntojen tarjonta on sidottu sijaintiin. Näin ollen asuntomarkkinat ovat alueellisia, tosin ennen kaikkea rahoitusmarkkinoiden kautta niillä on vahva yhteys niin valtakunnalliseen kuin kansainväliseen talouteen. (ks. esim. Laakso 2000.)

Alueelliset asuntomarkkinat ovat yhteydessä myös muuttoliikkeeseen. Suurissa kaupungeissa työn tuottavuus ja palkkataso ovat korkeampia kuin muualla, mistä seuraa, että suurten kaupunkien muiden alueiden välinen reaali-palkkaero pyrkii kasvamaan. Tämä taas kasvattaa muuttoliikettä, jota alueelliset asuntomarkkinat kuitenkin rajoittavat. Voidaan olettaa, että paikallisten asuntomarkkinoiden tarjonta, asuntojen hinnat ja vuokrataso ovat yhteydessä sekä muuttopäätöksiin että asuntovalintoihin (Laakso 2000, 1). Tähän liittyen kiinnostava seikka on se, että keskuksien korkeiden asumiskustannusten vuoksi muutetaan asumisen kannalta halvemmille pendelialueille (ks. esim. Schulman ym. 1995). Tällöin halvempi asuminen merkitsee mahdollisesti lisääntyvää rahan- ja ajankäyttöä liikennöintiin pendelialueen ja keskuksen välillä.

1990-luvun kehityksen tarkastelu on osoittanut, että tuloihin suhteutettuna asuminen on kallistunut ja alueelliset erot ovat kasvaneet. Lamavuosina asuntojen hintojen alueelliset erot tasoittuivat, mutta talouden elpyessä erot alkoivat uudelleen kasvaa. Etenkin pääkaupunkiseudun hintataso on eriytynyt muusta maasta. Myös vuokrataso on noussut ja alueelliset erot ovat kasvaneet myös tästä näkökulmasta, tosin ei samassa mittakaavassa kuin asuntojen hintojen kohdalla on tapahtunut. (esim. Koev 1999; Junto 2000.)

Taloudellisen toimeentulon näkökulmasta kiintoisa kysymys on, millä tavoin alueelliset erot asuntojen hinnoissa ja vuokrissa vaikuttavat yksilöiden hyvinvointiin ja tätä kautta alueellisista toimeentuloeroista saatavaan kuvaan. Antti Siikanen ym. (1999) ovat tarkastelleet kysymystä tutkimalla kotitalouksien asumismenojen osuutta käytettävissä olevista tuloista. Heidän mukaansa keskimääräinen asumisen rahamenoihin käytetty osuus tuloista kasvoi 1990-luvulla koko maassa, mutta pääkaupunkiseudulla ”asumismenorasitus” oli selkeästi maan keskiarvoa suurempaa. Asumismenojen osuus tuloista vaihtelee asumisen hallintasuhteen mukaan. Pääkaupunkiseudun vuokra-asunnoissa

asuvilla asumismenorasituksen kasvu oli 1990-luvulla suurin, mutta omistus-asujien kohdalla nousu ei ollut yhtä voimakasta.

Omistusasunnoissa asuvien asumismenot ovat yleisesti vuokra-asujien asumismenoja heterogeenisemmat. Tämä johtuu luonnollisesti omistusasujien velkaantumistilanteesta. Asumiseen liittyvät kustannukset, asunnon hallintasuhte ja kotitalouden elinvaihe ovatkin toisiinsa limittyviä tekijöitä. Asunnon hankinta kuormittaa yksilön tai kotitalouden rahankäyttöä, mutta ajan myötä, kun asunto on maksettu, asumisesta aiheutuvat kustannukset pienenevät. Näin ollen asunnon omistus tuottaa elinvaiheiden välistä uudelleenjakoa ja parantaa ikääntyvän väestön suhteellista asemaa (Venti & Wise 1991; Flatau & Wood 2000; Ritakallio 2003).

Tutkimuksissa on havaittu, että omistusasujat ovat paitsi entistä iäkkäämpiä, myös hyvätuloisempia, kun taas vuokra-asuminen liittyy selkeämmin pieniin tuloihin (Siikanen 1999; Matala 2000; Niemelä 2004). Alueellisten toimeentuloerojen näkökulmasta keskeistä on, missä määrin asumisen kustannusten nousu vaikuttaa pienituloisten selviytymiseen. Anneli Juntto (2000, 241) on maininnut, että jatkuvasti kallistuessaan asumisesta on muodostunut yksi jälkimodernin yhteiskunnan riskeistä ennen kaikkea pienituloisille. Toisaalta asumisen korkeat kustannukset saattavat rasittaa myös niitä ei-pienituloisia kotitalouksia. Tässä mielessä asumismenojen huomioon ottaminen nousee keskeiseksi ennen kaikkea alueellisissa toimeentulovertailuissa.

Tutkimusasetelma, aineisto ja menetelmät

Artikkelissa tarkastellaan, millä tavoin asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa alueellisista toimeentuloeroista saatavaan kuvaan. Kiinnostuksen kohteena ovat sekä alueiden väliset että sisäiset toimeentuloerot pienituloisuuden ja tuloerojen näkökulmasta. Tutkimuksessa verrataan toimeentuloeroja ennen asumismenojen huomioon ottamista ja niiden huomioimisen jälkeen eri alueiden ja kunnan kaupunkimaisuuden mukaan. Asumismenojen huomioon ottamista tarkastellaan siten, että alueiden välisiä ja sisäisiä toimeentuloeroja tutkitaan aluksi pelkästään tuloihin perustuvalla toimeentulomitalla. Tämän jälkeen tehdään tarkastelu, jossa käytettävä toimeentulomitta on muodostettu vähentämällä kotitalouden tuloista asumismenot.³

Tutkimuksen aineistona on Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimus. Se on kotitalouspohjainen poikkileikkausaineisto (N=5 495), jossa perusjoukon muodostavat Suomessa asuvat yksityiskotitaloudet (ks. Ahlqvist & Berg 2003). Suositusten (Atkinson ym. 2002, 98-101) mukaisesti kotitalousaineistoon pohjautuvat tiedot on muutettu yksilötiedoiksi. Tämä tapahtuu siten, että jokaisen kotitalouden korotuskerroin kerrotaan kotitalouden jäsenten lukumäärällä. Analyysien tulokset raportoidaan tällöin koko väestön tasolla.

Tutkimuksessa käytettävä alueellisen jaon luokittelu perustuu NUTS2 -aluejakoon⁴. Aluejakoa on modifioitu tutkimuksen tarpeita ajatellen siten, että Uusimaa on jaettu kahteen osaan, pääkaupunkiseutuun⁵ ja muuhun Uusimaahan. Ahvenanmaa on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Siten tutkimuksessa käyt-

tettävä ”modifioitu” NUTS2 -aluejako on seuraava: pääkaupunkiseutu, muu Uusimaa, Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi ja Pohjois-Suomi. Alueellisen jaon tarkastelua tarkennetaan lisäksi kuntatyyppin mukaan, jossa kunnat jaetaan kaupunkimaisuusasteeltaan kolmeen ryhmään: kaupunkimaisiin, taajaan asutuihin ja maaseutumaisiin kuntiin.⁶

Tarkasteltavina tuloina ovat kotitalouden kulutusyksikköä kohti lasketut vuotuiset rahatulot. Rahatulot-käsite eroaa perinteisestä käytettävissä olevien tulojen käsitteestä siinä, että rahatuloissa ei oteta huomioon käytettävissä oleviin tuloihin sisältyviä laskennallisia eriä, joita ovat laskennalliset asuntotulot, luontoisedut ja omaan käyttöön tuotettujen maataloustuotteiden arvo. Ilari Keson (2003, 62) mukaan laskennallisten erien huomioimatta jättäminen on perusteltua etenkin asumismenojen jälkeisestä tulokäsitteestä, sillä tällä tavoin asumismenot eivät vaikuta tulokäsitteeseen kahta kertaa. Sosiaaliset tulonsiirrot, kuten asumistuki, sisältyvät tulokäsitteeseen. Omistusasujien kohdalla asuntolainan korkojen verovähennysoikeutta, jonka huomioon ottaminen laskisi asuntovelallisten asumismenoja, ei pystytä aineiston avulla luotettavasti kontrolloimaan.

Asumismenojen määrittelyn kohdalla ei ole olemassa standardimenettelyä. Mitä menoja kulloinkin otetaan huomioon, riippuu tutkimusasetelmasta ja käytettävissä olevista aineistoista. Keskeinen kysymys asumismenojen määrittelyssä on, lasketaanko asuntolainojen lyhennykset mukaan asumismenoihin. Asuntolainojen lyhennykset ovat pois muusta kulutuksesta ja saattavat siten rajoittaa yksilön toimeentuloa. Toisaalta lainojen lyhennykset lasketaan säästämiseksi, eikä niitä näin ollen pidetä varsinaisiin kulutusmenoihin kuuluviksi. Lainojen lyhennyksiin liittyy lisäksi valinnanmahdollisuuksia. Kotitaloudella on esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa laina-ajan pituuteen ja lyhennysten suuruuteen.

Ilari Keso (2003, 64) on tutkinut, missä määrin asuntolainojen lyhennysten mukaan ottaminen asumismenoihin vaikuttaa tuloksiin. Tulosten mukaan lyhennysten sisällyttäminen asumismenoihin ei oleellisesti muuta asumismenojen jälkeisiä pienituloisuusasteita. Tässä artikkelissa asuntolainojen lyhennyksiä ei oteta huomioon, vaan asumismenoihin lasketaan varsinaisen asunnon vuokra, omistusasunnon yhtiövastikkeet, asuntolainojen korot, varsinaisen asunnon tontin vuokra, omakotikiinteistön palovakuutusmaksu, omakotikiinteistön osuus kotivakuutuksesta, varsinaisen asunnon vesi- ja jätevesimaksut sekä varsinaisen asunnon energiakulut.

Asumisen rahamenot ovat yhteydessä asunnon hallintamuotoon siten, että niiden suuruus korostuu erityisesti vuokralla asuvilla. Omistusasujien kohdalla, niillä, joilla on maksettavanaan vain vähän asuntolainojen korkoja tai ovat jo velattomia, asumisen rahamenot saattavat olla pieniä. Tällä saattaa olla vaikutusta myös alueellisia vertailuja tehdessä, sillä asunnon hallintamuoto on yhteydessä kunnan kaupunkimaisuuteen. Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimusaineistolla tehtyjen laskelmien mukaan taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa omistusasujien osuus oli noin 80 %, kun se pääkau-

punkiseudulla oli noin 60 % ja muissa kaupunkimaisissa kunnissa vajaat 70 %. Sen sijaan suurehkojen alueaggregaattien (esim. NUTS2) väliset erot asunnon hallintamuodon suhteen eivät olleet suuria, ainoastaan pääkaupunkiseudulla on selvästi vähemmän omistusasujia.

Asumismenojen ja tulojen kohdalla kotitaloudet tehdään vertailukelpoisiksi jakamalla kotitalouden tulot ja asumismenot kussakin tapauksessa kotitalouden kulutusyksikkökertoimella. Tässä tutkimuksessa käytetään modifioitua OECD:n ekvivalenssiskaalaa, jossa kotitalouden ensimmäinen yli 13-vuotias saa suhdeluvun 1, muut yli 13-vuotiaat saavat suhdeluvun 0.5 ja alle 14-vuotiaat saavat suhdeluvun 0.3. (Hagenaars ym. 1994).

Alueiden *välisiä* tarkasteluja tehtäessä pienituloisuutta mitataan standardimenettelytavan mukaisesti suhteellisella tulometodilla, jossa pienituloisiksi määrittyvät ne, joiden ekvivalentit rahatulot ovat alle 60 % koko väestön mediaanista. Asumismenot huomioon ottavassa toimeentulomitassa kotitalouden rahatuloista on vähennetty menot asumiseen. Tämän jälkeen pienituloisuusrajan määrittely toimii samalla periaatteella kuin pelkästään rahatuloihin perustuvassa toimeentulomitassa. Alueiden *sisäisiä* eroja tutkittaessa pienituloisuusasteet lasketaan kullekin alueelle erikseen kunkin alueen tulojakauman pohjalta. Pienituloisuuden rajan estimointi ja asumismenojen huomioon ottaminen tapahtuu muutoin samalla tavoin kuin alueiden välisiä eroja tutkittaessa.

Tulokset

Alueiden väliset erot tulotasoissa ja asumismenoissa

Taulukon 1 ensimmäisessä sarakkeessa tarkastellaan kotitalouksien tulotasoja alueittain kunnan kaupunkimaisuuden mukaan. Pääkaupunkiseudulla keskimääräinen tulotaso on korkein. Muun Uudenmaan tulotaso jää melko selvästi pääkaupunkiseudusta ollen kuitenkin selkeästi suurempi kuin muualla Suomessa. Pohjois-Suomen keskimääräinen tulotaso on puolestaan matalin. Uuttamaata lukuun ottamatta alueiden väliset erot keskimääräisissä tulotasoissa ovat melko pieniä.

Kunnan kaupunkimaisuutta tarkasteltaessa Itä-, Väli- ja Pohjois-Suomessa keskimääräinen tulotaso pienenee siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin kuntiin. Uudellamaalla ja Etelä-Suomessa tilanne on toinen. Näillä alueilla korkein tulotaso on taajaan asutuissa kunnissa. Yhtenevää alueille on, että maaseutumaisissa kunnissa on kaikkialla matalin tulotaso (ks. myös esim. Viljanen 2001; Heikkilä ym. 2002).

Taulukon 1 toisessa sarakkeessa tarkastellaan asumismenojen jakautumista alueittain. Tulokset eivät ole yllättäviä. Aikaisempien tutkimustulosten mukaisesti Uudellamaalla ja etenkin pääkaupunkiseudulla keskimääräiset asumismenot ovat suurimmat (esim. Laakso 2000). Matalimmat keskimääräiset asumismenot ovat puolestaan Väli-Suomessa. Pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta alueiden välisissä asumismenoeroissa ei ole kovinkaan suurta vaihtelua. Sen sijaan kunnan kaupunkimaisuudella on selkeä yhteys asumismenojen määrään.

Taulukko 1. Ekvivalentit rahatulot (A), asumismenot (B) ja rahatulot asumismenojen jälkeen (C) sekä asumismenojen osuus rahatuloista (D) modifioidun NUTS2-aluejaon ja kunnan kaupunkimaisuuden mukaan (e/vuosi). Keskiarvot (Ka.) ja alueen keskiarvo suhteessa kokonaiskeskiarvoon (Ka. suhde).

	A		B		C		D
	Ka.	Ka. suhde	Ka.	Ka. suhde	Ka.	Ka. suhde	%
Pääkaupunkiseutu	21 792	1.24	2 689	1.34	19 246	1.23	16.4
Muu uusimaa	19 190	1.09	2 036	1.01	17 155	1.10	12.4
Kaupunkimainen	19 006	1.08	2 201	1.09	16 805	1.07	13.0
Taajaan asuttu	20 618	1.17	1 973	0.98	18 645	1.19	11.9
Maaseutumainen	16 213	0.92	1 508	0.75	14 706	0.94	11.4
Etelä-Suomi	16 776	0.95	1 933	0.96	14 851	0.95	14.5
Kaupunkimainen	16 682	0.95	2 136	1.06	14 559	0.93	16.3
Taajaan asuttu	17 721	1.00	1 782	0.87	15 939	1.02	12.0
Maaseutumainen	16 231	0.92	1 461	0.73	14 770	0.94	11.1
Itä-Suomi	15 970	0.91	1 722	0.86	14 249	0.91	14.5
Kaupunkimainen	17 211	0.98	2 167	1.08	15 044	0.96	18.3
Taajaan asuttu	15 842	0.90	1 551	0.77	14 291	0.91	12.8
Maaseutumainen	14 691	0.83	1 293	0.64	13 398	0.86	11.0
Väli-Suomi	16 482	0.93	1 682	0.95	14 800	0.95	12.3
Kaupunkimainen	17 575	1.00	2 185	1.12	15 390	0.98	15.8
Taajaan asuttu	16 765	0.95	1 481	0.74	15 285	0.98	10.2
Maaseutumainen	15 143	0.86	1 314	0.65	13 829	0.88	10.2
Pohjois-Suomi	15 962	0.90	1 913	0.95	14 048	0.90	14.8
Kaupunkimainen	17 354	0.98	2 250	1.12	15 104	0.96	16.9
Taajaan asuttu	15 228	0.86	1 577	0.78	13 651	0.87	11.8
Maaseutumainen	13 886	0.79	1 561	0.78	12 325	0.79	13.6
Yhteensä	17 644	1	2 011	1	15 657	1	14.4
Pääkaupunkiseutu	21 792	1.24	2 689	1.34	19 246	1.23	16.4
Muut kaupunkimaiset	17 199	0.97	2 167	1.08	15 038	0.96	16.3
Taajaan asuttu	17 481	0.99	1 699	0.84	15 782	1.01	11.6
Maaseutumainen	15 288	0.87	1 398	0.70	13 889	0.89	11.1

Lähde: Tutkijan laskelmat Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksesta.

Jokaisella alueella asumismenojen määrä pienenee siirryttäessä kaupunkimaisista maaseutumaisiin kuntiin.

Asumismenojen vaikutusta alueiden keskimääräisiin tulotasoihin on tarkasteltu taulukon 1 kolmannessa sarakkeessa. Alueiden välinen kuva tulotasoista ei muutu, kun asumismenot vähennetään tuloista. Asumismenojen huomioon ottamisen jälkeenkin keskimääräinen tulotaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin Pohjois-Suomessa (myös Lyytikäinen & Lönnqvist 2005). Asumis-

menojen huomioon ottaminen vaikuttaa voimakkaammin eri kuntatyyppien välisiin eroihin: erot kuntatyyppien välillä kaventuvat, kun toimeentulomitassa huomioidaan asumismenot. Yleiskuva tulotaseroissa pysyy kuitenkin samana. Itä-, Väli- ja Pohjois-Suomessa keskimääräinen tulotaso laskee siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin, kun taas Uudellamaalla ja Etelä-Suomessa taajaan asutuissa kunnissa tulotaso on korkein.

Taloudellisen toimeentulon kannalta kiintoisa kysymys on, missä määrin asumismenot kuormittavat kotitalouksien taloutta (Siikanen ym. 1999; Lyytikäinen & Lönnqvist 2005). Taulukon 1 oikeassa laidassa on tarkasteltu asumismenojen osuutta kotitalouksien tuloista eri alueiden ja kuntatyyppien mukaan. Suurimmat eroavuudet näkyvät kunnan kaupunkimaisuuden mukaisessa tarkastelussa. Yleinen trendi on, että kaupunkimaisissa kunnissa asumismenojen osuus rahatuloista on korkein. Korkein osuus löytyy Itä-Suomen kaupunkimaisista kunnista. Alueiden välillä on joitakin eroja: Uudellamaalla, Etelä- ja Itä-Suomessa asumismenojen osuus tuloista laskee siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin, Väli-Suomesta ei näitä eroja löydy. Pohjois-Suomessa maaseutumaisissa kunnissa asumismenojen osuus tuloista on jopa korkeampi kuin taajaan asutuissa kunnissa.

Taulukko 2. Alueiden sisäiset tuloerot ennen asumismenoja (A) ja asumismenojen jälkeen (B).

	PKS		MUU		E-S		I-S		V-S		P-S	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
kvintiili												
1	8.4	7.0	10.4	9.3	9.9	8.6	9.6	8.4	9.8	8.7	10.5	9.4
2	13.7	12.6	15.1	14.5	14.4	13.6	13.6	12.7	14.2	13.6	14.3	13.4
3	17.4	16.4	19.0	18.8	17.9	17.7	17.2	17.0	17.9	17.9	17.6	17.3
4	21.7	22.0	22.4	22.8	22.0	22.3	21.7	22.1	22.5	22.5	21.4	21.8
5	38.8	41.1	33.1	34.6	35.7	37.7	38.0	39.8	35.7	37.3	36.1	38.1
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Lyhenteiden selitykset: PKS = Pääkaupunkiseutu; MUU = Muu Uusimaa; E-S = Etelä-Suomi; I-S = Itä-Suomi; V-S = Väli-Suomi; P-S = Pohjois-Suomi.

Taulukon tulkinnasta: tulojaon ollessa täysin tasainen, kukin kvintiili saa 20 prosenttia tuloista. Mitä enemmän kvintiilien tulo-osuudet poikkeavat tästä, sitä epätasaisempi tulonjako on.

Lähde: Tutkijan laskelmat Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksesta.

Alueiden välillä ei ole kovinkaan mullistavia eroja tulotasossa, ei ennen asumismenojen huomioon ottamista eikä sen jälkeen. Ainoastaan pääkaupunkiseutu ja jossakin määrin koko Uusimaa erottuvat muista alueista. Taulukossa 2 on tarkasteltu alueiden sisäisten tuloerojen vaihtelua eri alueiden välillä ja missä määrin asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa alueiden sisäisiin tuloeroihin. Tulosten mukaan kuva alueiden sisäisistä tuloeroista on erittäin yhteneväinen. Tulokvintiilien tulo-osuudet kasvavat kaikilla alueilla siirryttäessä

alimmasta kvintiilistä ylimpään. Pääkaupunkiseudun tuloerot ovat suurimmat, muilla alueilla kuva sisäisistä tuloeroista on hyvin yhteneväinen (ks. myös Haataja 1997; Loikkanen ym. 1997; Loikkanen ym. 1998). Asumismenojen huomioon ottamisella ei ole alueita erottavaa vaikutusta. Jokaisella alueella asumismenojen huomioon ottaminen lisää hivenen alueiden sisäisiä tuloeroja kasvattamalla ylimmän tulokvintiilin tulo-osuutta ja laskemalla alimpien tulokvintiilien tulo-osuuksia. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että asumismenojen huomioiminen nostaa alueiden sisäisiä tuloeroja vain vähän.

Alueiden väliset ja sisäiset erot pienituloisuudessa

Seuraavaksi tarkastellaan asumismenojen huomioon ottamisen vaikutusta alueellisista pienituloisuuseroista saatavaan kuvaan. Taulukon 3 vasemmassa reunassa on tarkasteltu pienituloisuusasteita alueiden välillä kunnan kaupunkimaisuuden suhteen. Kolmannessa sarakkeessa on raportoitu kunkin alueen pienituloisuusasteen muutos, kun asumismenot huomioidaan toimeentulomitassa. Ennen asumismenojen huomioon ottamista matalimmat pienituloisuusasteet löytyvät Uudeltamaalta. Pääkaupunkiseudun pienituloisuusaste on hieman korkeampi kuin muun Uudenmaan. Korkeimmat pienituloisuusasteet löytyvät puolestaan Itä- ja Väli-Suomesta. (ks. myös esim. Riihelä & Sullström 2001.) Asumismenojen huomioon ottaminen muuttaa alueiden välistä järjestystä siten, että asumismenojen huomioimisen jälkeen Pohjois- ja Etelä-Suomen pienituloisuusasteet ovat suurempia kuin Väli-Suomen. Yleisesti ottaen kaikkien alueiden pienituloisuusasteet kasvavat kun asumismenot huomioidaan.

Kuten jo edellisissä tarkasteluissa havaittiin, selkeimmät erot löytyvät kuntatyyppien väliltä. Ennen asumismenojen huomioon ottamista kaikkialla muualla paitsi Etelä-Suomessa pienituloisuusriskit kasvavat siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin. Etelä-Suomessa tilanne on yhteneväinen suhteessa edelliseen tarkasteluun tulotasoista (ks. Taulukko 1). Matalin pienituloisuusaste on taajaan asutuissa kunnissa, mutta edelleen korkein pienituloisuusriski on maaseutumaisissa kunnissa. (ks. myös Viljanen 2001; Heikkilä ym. 2002.)

Myös kuntatyyppjä tarkasteltaessa havaitaan, että asumismenojen huomioon ottaminen nostaa pienituloisuusastetta miltei kaikkialla. Ainoat poikkeukset ovat Uudenmaan maaseutumaiset ja Väli-Suomen taajaan asutut kunnat, joissa pienituloisuusriski laskee. Koko väestön tasolla asumismenojen huomioon ottaminen nostaa pienituloisuusastetta noin 1,5-kertaisesti. Alueita ja alueiden sisäisiä kuntatyyppjä tarkasteltaessa asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa voimakkaammin ennen kaikkea kaupunkimaisissa kunnissa (ks. myös Keso 2003, 66). Lisäksi sekä Etelä-Suomessa että ennen kaikkea Uudellamaalla taajaan asutuissa kunnissa asumismenojen huomioiminen nostaa pienituloisuusastetta voimakkaasti.

Taulukko 3. Alueiden väliset ja sisäiset pienituloisuusasteet (%) ennen asumismenoja (A) ja asumismenojen jälkeen (B) kunnan kaupunkimaisuuden mukaan.

	Alueiden välillä			Alueiden sisällä		
	A	B	Muutos (A=1)	A	B	Muutos (A=1)
Pääkaupunkiseutu	7.5	12.9	1.72	14.7	20.5	1.39
Muu uusimaa	5.4	10.1	1.87	12.6	16.6	1.32
Kaupunkimainen	3.1	6.3	2.03	7.0	11.8	1.68
Taajaan asuttu	5.0	14.4	2.88	13.4	17.3	1.29
Maaseutumainen	16.4	15.0	0.91	33.8	34.5	1.02
Etelä-Suomi	12.6	18.9	1.50	11.1	17.0	1.53
Kaupunkimainen	12.3	20.2	1.64	11.4	18.1	1.59
Taajaan asuttu	9.9	15.3	1.55	8.0	13.0	1.63
Maaseutumainen	15.7	18.0	1.15	13.2	17.0	1.29
Itä-Suomi	17.5	24.3	1.39	11.0	17.0	1.55
Kaupunkimainen	14.8	24.9	1.68	10.3	16.6	1.61
Taajaan asuttu	19.7	24.3	1.23	10.3	17.3	1.68
Maaseutumainen	19.9	23.7	1.19	12.0	17.4	1.45
Väli-Suomi	15.6	18.8	1.21	13.2	17.1	1.30
Kaupunkimainen	12.0	20.1	1.68	9.3	18.4	1.98
Taajaan asuttu	15.9	14.4	0.91	14.2	13.6	0.96
Maaseutumainen	19.2	20.8	1.08	16.5	18.4	1.12
Pohjois-Suomi	13.0	19.4	1.49	6.7	13.3	1.99
Kaupunkimainen	10.5	18.6	1.77	5.1	13.2	2.59
Taajaan asuttu	10.9	13.1	1.20	5.3	9.7	1.83
Maaseutumainen	20.0	26.9	1.35	11.1	17.1	1.54
Kaikki	12.2	17.8	1.46			

Lähde: Tutkijan laskelmat Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksesta.

Taulukon 3 oikeassa reunassa on tarkasteltu asumismenojen huomioon ottamisen vaikutusta alueiden sisäisiin pienituloisuusasteisiin. Ensimmäinen kiintoisa havainto syntyy siitä, että pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan sisäiset pienituloisuusasteet ovat selkeästi korkeampia kuin alueiden välisessä tarkastelussa havaittiin. Muilla alueilla pienituloisuusasteet laskevat. Toinen huomionarvoinen seikka on, että alueiden sisäiset pienituloisuusasteet vaihtelevat kuntatyyppittäin eri tavoin eri alueilla. Kun pääkaupunkiseutua ei oteta huomioon, Uudellamaalla pienituloisuusasteet nousevat selkeästi siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin. Samankaltainen, tosin lievempi, kehitys on Väli-Suomessa. Sen sijaan Itä- ja Pohjois-Suomessa kaupunkimaisien ja taajaan asuttujen kuntien välillä ei ole juurikaan eroa. Etelä-Suomessa taajaan asutuissa kunnissa on puolestaan kaikkein matalin pienituloisuusriski. Yhteneväistä eri alueiden välillä on se, että alueiden sisäiset pienituloisuusasteet

teet ovat kaikkein suurimmat maaseutumaisissa kunnissa.

Asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa alueiden sisäisiin pienituloisuusriskeihin samalla tavoin kuin edellä alueiden välisiä pienituloisuusriskejä tarkasteltaessa havaittiin. Kaikkiällä muualla paitsi Väli-Suomen taajaan asutuissa kunnissa pienituloisuusriskit kasvavat asumismenot huomioitaessa. Väli-Suomea lukuun ottamatta asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Samalla kuntatyyppien väliset erot muuttuvat siten, että jokaisella alueella kaupunkimaisten ja maaseutumaisten kuntien väliset erot kaventuvat.

Asunnon hallintasuhde ja alueelliset pienituloisuusasteet

Asumismenot ovat sidoksissa asunnon hallintasuhteeseen ja kuten liitetaulukosta 1 voidaan havaita, asunnon hallintasuhde on sidoksissa elinvaiheeseen. Omistusasujilla asunnon hankinta ja siitä aiheutuvat kustannukset kuormittavat erilaisissa elämäntilanteissa olevia kotitalouksia eri tavoin. Toisaalta aikaisemmissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että vuokralla asujien taloudellinen toimeentulo on huomattavasti omistusasujia heikompi (esim. Siikanen 1999; Matala 2000; Niemelä 2004).

Taulukossa 4 vertaillaan vuokralla asuvien ja omistusasujien pienituloisuusriskejä alueittain sekä ennen asumismenojen huomioimista että niiden huomioimisen jälkeen. Alueiden välisiä eroja tarkasteltaessa (taulukon vasen sarake) havaitaan aiemmissa tutkimuksissa esiin tullut seikka, että vuokralla asujien pienituloisuusriskit ovat monikertaisia omistusasujiin verrattuna (Siikanen 1999; Niemelä 2004). Alueiden välillä on havaittavissa suuria eroja: Itä- ja Väli-Suomessa yli 30 prosenttia vuokralla asujista määrittyy pienituloiseksi vastaavien lukujen ollessa pääkaupunkiseudulla vajaat 14 prosenttia ja muualla Uudellamaalla vajaat 9 prosenttia. Vaikka Väli-Suomea lukuun ottamatta asumismenojen huomioon ottaminen nostaa kaikkien pienituloisuusriskiä, niin suhteessa omistusasujiin vuokralla asuvien pienituloisuusriskit kasvavat huomattavasti voimakkaammin.

Alueiden sisäisiä eroja tarkasteltaessa (taulukon oikea sarake) tilanne on samankaltainen kuin edellä: omistusasujilla on huomattavasti matalammat pienituloisuusriskit kuin vuokra-asujilla. Lisäksi vuokralla asuvien pienituloisuusriskit nousevat kaikkiällä asumismenojen huomioimisen jälkeen. Omistusasujien pienituloisuusriskeihin asumismenojen huomioon ottamisella ei sen sijaan ole juuri vaikutusta. Kun pääkaupunkiseutua ei oteta huomioon, Uudellamaalla ja Pohjois-Suomessa omistusasujien pienituloisuusriskit jopa laskevat asumismenot huomioitaessa.

Taulukko 4. Alueiden väliset ja sisäiset pienituloisuusasteet (%) ennen asumismenoja (A) ja asumismenojen jälkeen (B) asunnon hallintasuhteen mukaan.

	Alueiden välillä			Alueiden sisällä		
	A	B	Muutos (A = 1)	A	B	Muutos (A = 1)
Pääkaupunkiseutu						
Vuokra-asunto	13.8	27.2	1.97	24.6	40.5	1.65
Omistusasunto	3.6	4.5	1.25	8.8	9.1	1.03
Muu Uusimaa						
Vuokra-asunto	8.8	25.6	2.91	16.6	37.5	2.26
Omistusasunto	3.8	4.1	1.08	10.2	9.5	0.93
Etelä-Suomi						
Vuokra-asunto	26.3	45.3	1.72	23.8	43.4	1.82
Omistusasunto	7.7	9.6	1.25	6.5	7.8	1.20
Itä-Suomi						
Vuokra-asunto	32.0	55.2	1.73	21.0	42.0	2.00
Omistusasunto	11.7	12.8	1.09	6.8	7.4	1.09
Väli-Suomi						
Vuokra-asunto	33.2	50.8	1.53	29.9	45.3	1.52
Omistusasunto	10.7	9.6	0.90	8.6	9.1	1.06
Pohjois-Suomi						
Vuokra-asunto	20.5	41.3	2.01	9.5	33.3	3.51
Omistusasunto	9.6	11.0	1.15	5.6	5.4	0.96

Lähde: Tutkijan laskelmat Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksesta.

Kunnan kaupunkimaisuus on noussut edellisissä tarkasteluissa keskeiseksi. Riippumatta kunnan kaupunkimaisuudesta (taulukko 5) vuokralla asuvien pienituloisuusriskit ovat huomattavasti korkeammat kuin omistusasujilla. Ennen asumismenojen huomioimista vuokralla asuvien pienituloisuusriskien erot omistusasujiin verrattuna pienenevät siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin. Asumismenojen huomioon ottamisen jälkeen asunnon hallintasuhteiden väliset erot yhä kasvavat. Tosin silloin kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa olevien vuokralaisten pienituloisuusriskin suhteellinen ero on samaa luokkaa omistusasujien kanssa. Vaikka maaseutumaisissa kunnissa asunnon hallintasuhteiden väliset erot ovat pienimmät, niin tulokset osoittavat, että maaseutumaisissa kunnissa sekä vuokralaisten että omistusasujien pienituloisuusriskit ovat kaikkein suurimmat.

Omistusasujien tilannetta hämärtää luonnollisesti se, että tarkastelussa ei ole otettu huomioon kotitalouksien velkaantumistilannetta. Asian syvällisempi tutkiminen edellyttäisi huomattavasti laajemman tarkastelun kuin tässä yhteydessä on mahdollista. Liitetaulukossa 2 on kuitenkin tarkasteltu omistusasujien pienituloisuusasteita kotitalouden velkaantumistilanteen mukaan. Tuloksena on, että mitä suurempi osa tuloista menee asuntolainan korkoihin, sitä korkeampi on myös kotitalouden pienituloisuusriski. Lisäksi asumismenojen

huomioon ottaminen lisää asuntovelkaisten pienituloisuusriskiä. Velattomilla omistusasujilla asumismenojen huomioon ottaminen ei nosta pienituloisuusriskiä.

Taulukko 5. Kuntatyyppien väliset pienituloisuusasteet (%) ennen asumismenoja (A) ja asumismenojen jälkeen (B) asunnon hallintasuhteen mukaan.

	A	B	Muutos (A = 1)
Kaupunkimainen			
Vuokra-asunto	20.8	38.3	1.84
Omistusasunto	5.0	7.0	1.40
Taajaan asuttu			
Vuokra-asunto	27.7	46.1	1.66
Omistusasunto	7.8	8.3	1.06
Maaseutumainen			
Vuokra-asunto	29.9	50.0	1.67
Omistusasunto	14.6	13.6	0.93

Lähde: Tutkijan laskelmat Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksesta.

Hieman yllättävää on se, että velattomien kotitalouksien pienituloisuusaste on korkeampi kuin monien velallisten. Kuten liitetaulukosta 1 havaitaan velattomien osuus kasvaa iän mukana siten, että yli 50 % velattomista on yli 55-vuotiaita, kun taas lähes 90 % asuntovelkaisista on aktiivi-iässä, 25-54-vuotiaita. Lisäanalyysi osoitti muun muassa myös sen, että yli 80 % asuntovelkaisista kotitalouksista oli joko lapsettomia pareja tai lapsiperheitä. Velattomien osuus painottuikin luonnollisella tavalla ikääntyvään väestöön, joka taas korostuu yleisessä pienituloisuuden profiilin vertailussa (ei raportoitu tässä yhteydessä).⁷

Johtopäätökset

Tulosten mukaan Uudellamaalla ja erityisesti pääkaupunkiseudulla asumismenot ovat keskimäärin korkeimmat (myös esim. Laakso 2000). Pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta erot asumismenojen suuruudessa ovat eri alueiden välillä hyvin pieniä. Erot asumismenoissa näkyvätkin erityisesti kunnan kaupunkimaisuutta tarkasteltaessa: kaikkialla Suomessa asumismenot pienenevät siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin. Lisäksi kaupunkimaisissa kunnissa asumismenojen osuus kotitalouden tuloista on pääsääntöisesti korkein. Näin ollen asumismenojen huomioon ottaminen vaikuttaa kaupunkimaisten ja maaseutumaisien kuntien välistä eroa kaventavasti (myös Keso 2003). Tosin se ei kokonaan poista kaupunki-maaseutu –kahtiajakoa, sillä asumismenojen huomioimisen jälkeinkin maaseutumaisissa kunnissa on kaikkialla matalin tulotaso (myös esim. Viljanen 2001; Heikkilä ym. 2002). Alueiden sisäisiä tuloeroja tarkasteltaessa asumismenojen huomioon ottaminen lisää jonkin verran alueiden sisäisiä tuloeroja pääkaupunkiseudun sisäisten tuloerojen ollessa kaikkein suurimmat (ks. myös

esim. Haataja 1997; Loikkanen ym. 1997; Loikkanen ym. 1998).

Ennen asumismenojen huomioon ottamista korkeimmat pienituloisuusriskit ovat Itä- ja Väli-Suomessa, Uudellamaalla matalimmat (myös Riihelä & Sullström 2001). Asumismenojen huomioon ottaminen kasvattaa pienituloisuusriskejä kautta maan, mutta alueiden välinen järjestys muuttuu jonkin verran. Aiempien tutkimusten (esim. Viljanen 2001; Heikkilä ym. 2002) tapaan alueellisissa pienituloisuuseroissa on selkeä ero maaseutumaisten ja kaupunkimaisten kuntien välillä. Asumismenot vaikuttavat voimakkaimmin etenkin kaupunkimaisissa kunnissa, joissa pienituloisuusriskit kasvavat suhteellisesti enemmän kuin muualla.

Alueiden sisäisiä pienituloisuuseroja tarkasteltaessa pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan sisäiset pienituloisuusasteet ovat selkeästi korkeampia kuin alueiden välisessä tarkastelussa. Lisäksi alueiden sisäiset pienituloisuusriskit vaihtelevat kunnan kaupunkimaisuuden suhteen eri tavoin alueesta riippuen. Tosin tässäkin yhteydessä maaseutumaisten kuntien pienituloisuusriskit ovat kaikkialla selkeästi korkeimmat. Asumismenojen huomioon ottaminen kasvattaa pääsääntöisesti alueiden sisäisiä pienituloisuusriskejä, ja taajama-asteeltaan erilaisten kuntien väliset erot kaventuvat selvästi.

Asunnon hallintasuhteen ja pienituloisuuden välinen yhteys on yksiselitteinen: vuokralla asuvien pienituloisuusriskit ovat moninkertaiset omistusasujiin verrattuna (myös Siikanen 1999; Niemelä 2004). Lisäksi vuokralla asuvien pienituloisuusriskit kasvavat huomattavasti enemmän, kun toimeentulomitassa huomioidaan asumismenot. Alueiden välillä on kuitenkin selkeitä eroja. Lisäksi vuokralla asuvien pienituloisuusriskien erot omistusasujiin verrattuna pienenevät siirryttäessä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin.

Kaiken kaikkiaan pääkaupunkiseudun ja myös muun Uudenmaan korkeammat asumismenot vaikuttavat kotitalouksien toimeentuloon. Asumismenojen huomioon ottaminen näkyy kuitenkin erityisesti kunnan kaupunkimaisuutta tarkasteltaessa: kaupunkimaisten kuntien asumismenojen suuruus ja asumismenojen suurempi osuus tuloista suhteessa muihin kuntatyyppeihin näkyy kaupunkimaisten ja maaseutumaisten kuntien välisiä toimeentuloeroja kaventavasti. Tästä huolimatta asumismenojen vaihtelu ei täysin tasoi ta maaseudun ja kaupunkien välisiä eroja. Toimeentuloon ja hyvinvointiin liittyvien tekijöiden luonne saattaa olla erilaista maalla ja kaupungeissa. Pienituloisuus voidaan liittää maaseudun perinteiseen elämäntapaan. Maaseudulla eläminen saattaa olla halvempaa, ei pelkästään asumismenojen, vaan esimerkiksi elintarvikkeiden viljelyn tai hankinnan näkökulmasta (ks. Siirilä ym. 1999).

Jatkotutkimuksen kannalta kiintoisaa olisi tutkia alueellisia hyvinvointieroja monipuolisesti erilaisia aineistoja käyttäen. Kuten tämä tutkimus osoitti, asumismenot nousevat keskeiseen asemaan erityisesti kaupungeissa. Maaseudulla ja kaupunkien läheisissä taajamissa asuminen on halvempaa, mutta aikaa ja taloudellisia resursseja saattaa kuluu kaupungeissa asuvia enemmän esimerkiksi liikenteeseen. Lisäksi tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että toimeentulotutkimuksissa olisi ylipäänsä kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota toimeentulon alueellisiin tekijöihin.

Viitteet

- ¹ Kiitän Henna Isoniemeä, Olli Kangasta, Susan Kuivalaista, Jarkko Rasinkangasta, Veli-Matti Ritakalliota sekä vuoden 2004 Sosiaalipolitiikan päivien Köyhyyden ja syrjäytymisen tutkimuksen työryhmän jäseniä hyödyllisistä kommentteista ja huomautuksista. Tutkimuksen tukemisesta kiitän Emil Aaltosen säätiötä.
- ² Yksi 1990-luvulla kasvanut tutkimusteema alueellisista huono-osaisuuseroista on kaupunkitutkimus, jossa on tarkasteltu urbaania huono-osaisuutta, lähiöongelmia ja kaupunkiköyhyyttä (esim. Karjalainen & Sepänen 1998; Vaattovaara 1999; Lankinen 1999; Kortteinen & Vaattovaara 2002; Rasinkangas 2003). Tässä artikkelissa kiinnostus ei kuitenkaan kohdistu tämänkaltaisiin kysymyksiin.
- ³ Samanlaista menetelmää ovat käyttäneet esimerkiksi Ritakallio (2003) sekä Siminski ja Saunders (2003).
- ⁴ NUTS2-aluejako on seuraava: Uusimaa, Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi, Pohjois-Suomi ja Ahvenanmaa.
- ⁵ Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti pääkaupunkiseutuun luetaan Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Vantaa.
- ⁶ Tilastokeskuksen määritelmän mukaan kaupunkimaisia kuntia ovat ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 90 % asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000. Taajaan asuttuja kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 %, mutta alle 90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4 000, mutta alle 15 000.
- ⁷ Tähän liittyen tehtiin herkkyyksianalyysi eri pienituloisuusrajoilla (ei raportoitu tässä yhteydessä), joka osoitti, että pienituloisuusrajan asettamisella on vaikutusta saatuihin tuloksiin. Pienituloisuusrajalla, joka estimoitiin puolet mediaanista periaatteella, ikääntyvien osuus pienituloisista laskee selvästi. Tätä kautta myös asunovelattomien pienituloisuusaste laskee 4,6 %:iin, kun se nyt käytössä olevalla 60 %:n pienituloisuusrajalla oli 11,9 %. Samalla myös asunovelallisten pienituloisuusaste laskee, mutta ei suhteessa yhtä paljon kuin asunovelattomien.

Kirjallisuus

- Ahlqvist, Kirsti & Berg, Mari-Anna (2003) Kotitalouksien kulutusmenojen muutossunnat. Tulot ja kulutus 2003: 21. Tilastokeskus: Helsinki.
- Atkinson, Tony & Cantillon, Bea & Marlier, Eric & Nolan, Brian (2002) *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*. Oxford University Press: Oxford.
- Betson, David M. & Warlick, Jennifer L. (1998) *Alternative Historical Trends in Poverty*. *American Economic Review* 88: 2, 348-231.
- Bradbury, Bruce & Rossiter, Chris & Vipond, Joan (1986) *Poverty, Before and After Paying for Housing*. SWRC Reports and Proceedings No. 56. Social Welfare Research Centre, University of New South Wales: Sydney.
- Citro, Constance F. & Michael, Robert T. (eds.) (1995) *Measuring Poverty. A New Approach*. National Academy Press: Washington, D.C.
- Chotikapanich, Duangkamon & Flatau, Paul & Owyong, Christina & Wood, Gavin (2003) *Poverty and Income Inequality Measurement: Accommodating a Role for Owner-Occupied Housing*. *The Economic Record* 79, special issue, 26-39.
- DeWilde, Caroline & De Keulenaer, Femke (2003) *Housing and Poverty: The 'Missing Link'*. *European Journal of Housing Policy* 3: 2, 127-153.
- DSS (2001) *Households Below Average Income 1999/00*. Department of Social Security: London.
- Flatau, Paul & Wood, Gavin A. (2000) *Comprehensive Income Measures, Housing Equity, and Tax-Transfers Effects*. *Australian Economic Papers* 39: 3, 327-346.
- Haataja, Anita (1997) *Alueellinen näkökulma työttömyyteen, tuloeroihin ja köyhyyteen*. Teoksessa Kari Salavuo (toim.) *Onko sosiaalipolitiikalla vaikutusta? Vertaileva tutkimus tulonsiirtojen vaikutuksista lapsiperheiden, vanhusten ja työttömien toimeentuloon sekä tuloeroihin ja köyhyyteen Suomessa ja OECD-maissa*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 1997:23. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus: Helsinki, 124-142.
- Hagenaars, Aldi & de Vos, Klaas & Zaidi, M. Asghar (1994) *Poverty Statistics in the late 1980s*. Eurostat: Luxembourg.
- Harding, Ann & Szukalska, Agnieszka (2000) *Financial Disadvantage in Australia – 1999: the unlucky Australians? The Smith Family / NATSEM: Camperdown NSW*. Saatavissa: http://www.smithfamily.com/au/documents/Fin_Disadv_Report_Nov_2000.pdf
- Heikkilä, Matti (1990) *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa*. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa. Sosiaalihuollituksen julkaisu 8/1990. Valtion painatuskeskus: Helsinki.

- Heikkilä, Matti & Rintala, Taina & Airio, Ilpo & Kainulainen, Sakari (2002) Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Stakes, tutkimuksia 126. Gummerus: Saarijärvi.
- Hyypiä, Markku & Tuominen, Martti (1994) Helsingiläiset kotitaloudet kuluttajina. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:16. Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsinki.
- Hämäläinen, Kari & Böckerman, Petri (2002) Regional Market Dynamics, Housing and Migration. VATT-Discussion Papers 284. Government Institute for Economic Research: Helsinki.
- Juntto, Anneli (2000) Alueelliset asunomarkkinaerot. Auttoiko asuntopolitiikka? Teoksessa Heikki A. Loikkanen & Juho Saari (toim.) Suomalaisen sosiaalipolitiikan alueellinen rakenne. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto: Helsinki, 240-268.
- Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Stakes, tutkimuksia 114. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus: Saarijärvi.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003) Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla. Teoksessa Olli Kangas (toim.) Laman varjo ja nousun huumi. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Kansaneläkelaitos: Helsinki, 49-91.
- Kangasharju, Aki & Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A. & Riihelä, Marja & Sullström, Risto (2001) Economic Crisis of the 1990s: What happened to regional convergence and inequality, and housing market phenomena in boom and bust? Teoksessa Jorma Kalela & Jaakko Kiander & Ullamajja Kivikuru & Heikki A. Loikkanen & Jussi Simpura (toim.) Down from the heavens, Up from the ashes. The Finnish economic crisis of the 1990s in the light of economic and social research. VATT-Publications 27:6. Government Institute for Economic Research: Helsinki, 346-384.
- Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (1998) Köyhyys, työttömyys ja asuinympäristö. Yhteiskuntasuunnittelu 36: 2, 43-59.
- Keso, Ilari (2003) Köyhyys & asumismenot. Hyvinvointikatsaus 1: 60-69.
- Koiv, Eugen (1999) Mitä tapahtui sääntelyssä vapailla vuokramarkkinoilla? Asuntojen hintaerot kasvavat alueiden välillä. Hyvinvointikatsaus 1, 8-11.
- Korpi, Walter (1971) Fattigdom i välfärden. Tidens Förlag: Stockholm.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2002) Polarisoituuko pääkaupunkiseutu? Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2002. Stakes: Helsinki, 272-290.
- Kuivalainen, Susan (2003) How to Compare the Incomparable: An International Comparison of the Impact of Housing Costs on Levels of Social Assistance. European Journal of Social Security 5 (2): 128-149.
- Kuntaliitto (1999) Menestys kasaantuu – alueet erilaistuvat. Aluekehityksen suunta 1990-luvulla. Suomen Kuntaliitto: Helsinki.
- Laakso, Seppo (2000) Asunomarkkinoiden alueellinen kehitys Suomessa 1980- ja 1990-luvulla. VATT-Keskustelualoitteita 221. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.
- Lankinen, Markku (1999) Lähiöiden välinen ja sisäinen erilaistuminen jatkuu. Ympäristöministeriön monistetta 52. Ympäristöministeriö: Helsinki.
- Loikkanen, Heikki A. & Laakso, Seppo & Sullström, Risto (1997) Alueellisista tuloeroista Suomessa, OSA I. VATT-Keskustelualoitteita 152. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.
- Loikkanen, Heikki A. & Rantala, Anssi & Sullström, Risto (1998) Regional Income Differences in Finland, 1966-96. VATT-Discussion Papers 181. Governmental Institute for Economic Research: Helsinki.
- Loikkanen, Heikki A. & Riihelä, Marja & Sullström, Risto (2000) Kaupunkien, taajamien ja maaseudun väliset ja sisäiset tulo- ja kulutuserot. VATT-Keskustelualoitteita 213. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.
- Lyytikäinen, Teemu & Lönnqvist, Henrik (2005) Asumiskustannukset suurissa aluekeskuksissa. VATT-Keskustelualoitteita 361. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.
- Matala, Timo (2000) Nuoret luopumassa asunnon omistusprojektista? Hyvinvointikatsaus 4, 17-23.
- Niemelä, Mikko (2003) Pienituloisuuden ja pienimenoisuuden välisen suhteen kehitystrendit Suomessa 1966-2001. Kansantaloudellinen aikakauskirja 99: 3, 278-293.
- Niemelä, Mikko (2004) Sidotut menot taloudellisen toimeentulon mittaamisessa. Yhteiskuntapolitiikka 69: 6, 594-607.
- Nolan, Brian & Whelan, Christopher T. & Williams, James (1998) Where Are Poor Households? The Spatial Distribution of Poverty and Deprivation in Ireland. Combat Poverty Agency, Research Report Series. Oak Tree Press: Dublin.
- Openshaw, Stan (1984) Ecological Fallacies and the Analysis of Areal Census Data. Environment and Planning A, 16 (1): 17-31.
- Rasinkangas, Jarkko (2003) Hyvinvointi ja pahoinvointi, ja mil pual jokke? Sosioekonomiset ja asuinympäristön alueelliset erot Turussa 1990-luvun loppupuolella. Teoksessa Olli Kangas (toim.) Laman varjo ja nousun huumi. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Kansaneläkelaitos: Helsinki, 245-286.
- Riihelä, Marja & Sullström, Risto (2001) Tuloerot ja eriarvoisuus suuralueilla pitkällä aikavälillä 1971-1998

- ja erityisesti 1990-luvulla. VATT-tutkimuksia 80. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Helsinki.
- Ritakallio, Veli-Matti (1994) Köyhyys Suomessa 1981-1990. Tutkimus tulonsiirtojen vaikutuksista. Tutkimuksia 39. Stakes: Helsinki.
- Ritakallio, Veli-Matti (2003) The Importance of Housing Costs in Cross-National Comparisons of Welfare (State) Outcomes. *International Social Security Review* 56 (2): 81-101.
- Rusanen, Jarmo & Muilu, Toivo & Colpaert, Alfred & Naukkarinen, Arvo (2000a) Tulojen alueelliset ja paikalliset vaihtelut Suomessa vuonna 1995. *Hyvinvointikatsaus (spesiaali)*: 62-75.
- Rusanen, Jarmo & Colpaert, Alfred & Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo (2000b) Orastavaa kaupunkiköyhyyttä. Pysyviä ja kasvavia tuloeroja. *Tietoaika* 2: 11-13.
- Rusanen, Jarmo & Muilu, Toivo & Colpaert, Alfred & Naukkarinen, Arvo (2001) Local and Regional Income Differences in Finland in 1989-1997 – A GIS Approach. *Geografiska Annaler* 83 B: 4: 205-220.
- Schulman, Harry & Hirvonen, Jukka & Hurme, Esko & Lehtonen, Hilikka (1995) Asumisen ja työn muutuvat kytkennät. Pääkaupunkiseudun pendelialue ja ulkomaisia kokemuksia. *Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 71*. Teknillinen korkeakoulu: Espoo.
- Siikanen, Antti (1999) Asumismenot rasittavat vuokralaisia ja velkaisia. *Hyvinvointikatsaus* 1: 2-7.
- Siikanen, Antti & Säylä, Markku & Tahvanainen, Markku (1999) Suomalaisten asumismenot. Suomen ympäristö, Asuminen 330. Ympäristöministeriö: Helsinki.
- Siirilä, Seppo & Viljanen, Ville & Jousmäki, Jussi (1999) Elinolojen alueellinen erilaistuminen – huono-osaisuuden näkökulma. Tampereen yliopiston Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja B 71/1999. Tampereen yliopistopaino Oy: Tampere.
- Siminski, Peter & Saunders, Peter (2003) Low-income before and after Housing Costs, Comparing Australia's Regions. Paper prepared for the Australian Social Policy Conference, July 9-11, 2003. Saatavissa: <http://www.sprc.unsw.edu.au/ASPC2003/papers/paper22.pdf>
- Tilastokeskus (2002) Suomen tilastollinen vuosikirja 2002. Tilastokeskus: Helsinki.
- Ukkola-Kettula, Aino (2000) Toimeentulotuen alueelliset erot 90-luvun Suomessa. Teoksessa Heikki A. Loikkanen & Juho Saari (toim.) *Suomalaisen sosiaalipolitiikan alueellinen rakenne*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto: Helsinki, 269-289.
- Vaattovaara, Mari (1999) Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja 7: Helsinki.
- Venti, Steven F. & Wise, David A. (1991) Aging and the Income Value of Housing Wealth. *Journal of Public Economics* 44 (3): 371-397.
- Viljanen, Ville (2001) Huono-osaisuuden alueellinen kehitys 1990-luvulla. Laman ja sen jälkeisen talouskasvun vaikutukset. ACTA nro. 139. Suomen Kuntaliitto: Helsinki.
- Wolff, Edward N. (1990) Wealth Holdings and Poverty Status in the US. *Review of Income and Wealth* 36 (2): 143-165.

